

ધોરણ : 5

પર્યાવરણ
(આસપાસ)

પાઠ : 1

મજાની ઇન્દ્રિયો

સંકેતો (ચિન્હો)

ચર્ચા

કહો

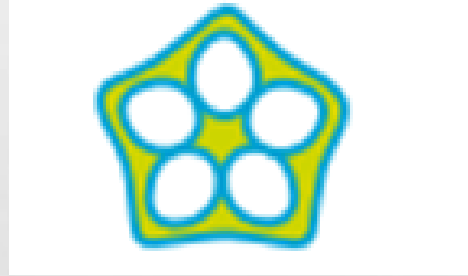
લખો

વિચારો

શોધી કાઢો

શિક્ષક માટે

બનાવો/પ્રવૃત્તિ

1. મજાની ઇન્ડ્રિયો

□ શું તમારી સાથે ક્યારેય આવું બન્યું છે?

❖ તમે ખુલ્લા મેદાનમાં જમતાં હોવ,
કાગડો ઊડીને નીચે આવે અને તમારી
રોટલી લઈને જતો રહે.

❖ તમે સૂતેલા કૂતરા પાસેથી આરામથી
પસાર થતા હોય અને તેના કાન
એકાએક જ ઊંચા થઈ જાય.

❖ તમારાથી જમીન પર મીઠાઈ વેરાઈ હોય અને
પળવારમાં જ ઘણીબધી કીડીઓ તેની
આજુબાજુ ભેગી થઈ જાય.

આવું શા માટે બન્યું ? વિચારો અને કહો:

- ✓ પ્રાણીઓને પણ જુદી-જુદી ઇન્દ્રિયો હોય છે. તેઓ જોઈ શકે છે, સાંભળી શકે છે, સ્વાદ, ગંધ અને લાગણી અનુભવી શકે છે.
- ✓ ઘણાં પ્રાણીઓ તેમના ખોરાકને ખૂબ જ દૂરથી જોઈ શકે છે.
ઘણાં પ્રાણીઓ ઝીણામાં ઝીણો અવાજ (ગણગણાટ) સાંભળી શકે છે.
- ✓ ઘણાં પ્રાણીઓ તેમના મિત્રોને ગંધથી શોધી શકે છે.
- ✓ પ્રાણીસૃષ્ટિ એ અદ્ભૂત ઇન્દ્રિયોનાં ઉદાહરણોથી ભરપૂર છે.

□ કીડી તેના મિત્રને કેવી રીતે ઓળખી જાય છે ?

- ✓ એક કીડી મેદાન પર જતી હતી. તેણે બીજી બાજુથી કીડીઓનું જૂથ આવતું જોયું.
- ✓ પહેલી કીડી ઝડપથી તેના દર પાસે પાછી આવી. રક્ષક કીડી તે કીડીને ઓળખી ગઈ અને અંદર આવવા દીધી.

વિચારો અને કહો :

1. કીડીએ કેવી રીતે જાણ્યું કે બીજી કીડીઓ તેમના જૂથની નથી ?

જ. કીડી ગંધ દ્વારા જાણી શકે છે કે બીજી કીડી તેમના જૂથની છે કે નહીં.

2. રક્ષક કીડીએ આ કીડીને કેવી રીતે ઓળખી ?

જ. રક્ષક કીડીએ આ કીડીને તેની ગંધ દ્વારા ઓળખી.

પ્રયત્ન કરો અને લખો :

□ થોડી ખાંડ, ગોળ અથવા કોઈ પણ મીઠાઈ જમીન પર નાખો. કીડીઓ આવે ત્યાં સુધી રાહ જુઓ.

1. કીડીઓને ત્યાં આવવામાં કેટલો સમય લાગ્યો?
2. પહેલાં એક જ કીડી આવી કે કીડીઓનું જૂથ આવ્યું?
3. કીડીઓ ખોરાક સાથે શું કરતી હતી ?
4. કીડીઓ ત્યાંથી ક્યાં જાય છે ?
5. શું તે હરોળમાં જાય છે ?

□ હવે સંભાળીને, કીડીઓને નુકસાન પહોંચાડ્યા વગર,
થોડીવાર માટે તેમનો રસ્તો પેન્સિલથી બંધ કરી દો.

➤ હવે, કીડીઓ કેવી રીતે જાય છે ? અવલોકન કરો

- ઘણાં વર્ષો પહેલાં વૈજ્ઞાનિકોએ આવા ઘણાબધા પ્રયોગો કર્યા હતા. તેમણે શોધ્યું કે કીડી જેમ આગળ જાય છે તેમ એ જમીન પર સુગંધ છોડીને જાય છે.
- બીજી કીડીઓ તે સુગંધને અનુસરી રસ્તોશોધી લે છે

➤ હવે તમે અંદાજ લગાવી શકો કે જ્યારે તમે રસ્તો બંધ કર્યો ત્યારે કીડીઓ કેમ આવું વર્તન કરે છે?

- કેટલાક નરકીડા તેમની માદાજાતિને સુગંધથી ઓળખી શકે છે.

❑ તમને મચ્છરથી ક્યારેય મુશ્કેલી પડી છે ? જરા વિચારો, તેમને કેવી રીતે ખબર પડી કે તમે ક્યાં છો ?

✓ મચ્છરો તમને તમારા શરીરની સુગંધથી શોધી લે છે. તેઓ તમને તમારા પગની પાનીની સુગંધથી અને શરીરના તાપમાન પરથી શોધી લે છે.

❑ તમે કૂતરાને જ્યાં-ત્યાં સુંઘતાં જોયો છે? તમે શું વિચારો છો કે તે શું સુંઘવાનો પ્રયત્ન કરે છે ?

✓ કૂતરાં તેમનો વિસ્તાર પોતાની જાતે બનાવે છે.
✓ તેઓના વિસ્તારમાં બીજાં કોઈ કૂતરાં આવે તો તેનાં પેશાબ અને મળની ગંધથી જાણી શકે છે.

લખો :

(1) તમને તમારી સુગંધની ઇન્દ્રિય ક્યાં મદદરૂપ બને છે ? થોડાં ઉદાહરણો લખો.

જ. સુગંધની ઇન્દ્રિય આપણને રાંધણ ગેસના સિલિંડર માથી આવતી દુર્ગંધને ઓળખવા માટે અને કપડાં કે વાયર સળગતા હોય તેની દુર્ગંધ ઓળખવામાં મદદરૂપ થાય છે.

(2) એવાં પ્રાણીનાં નામ આપો જેને જોયા વગર તેની સુગંધથી તમે ઓળખી શકો.

જ. ઘોડો, ભેંસ, બિલાડી, બકરી અને ગાય જેવા પ્રાણીઓ ને આપણે સુગંધ થી ઓળખી જઈએ.

(3). મનુષ્યો કૂતરાની આ સૂંઘવાની આવડતનો કઈ ખાસ રીતે ઉપયોગ કરે છે.

જ. કૂતરાઓ ને ખાસ તાલીમ આપીને તેને પોલિસ ફોર્સમાં જોઈન્ટ કરવામાં આવે છે જેના દ્વારા કૂતરાઓ ગુનેગાર ને પકડવા માં મદદરૂપ થાય છે.

શોધી કાઢો !

- શું તમારા કુટુંબના કોઈ સભ્યના કપડાંમાંથી સુગંધ આવે છે ?
- તમે મેળો, બસ, ટ્રેન વગેરે જેવી ભીડભાડવાળી જગ્યાએ કોઈ દુર્ગંધ અનુભવી છે?

■ આવું કેમ ?

આજે નીરૂને કોઈ મહત્વના કામથી બહાર જવું પડ્યું . તેણે તેના છ મહિનાના દીકરા ઋષિતને તેની બહેન છાયા પાસે મૂકવો પડ્યો. છાયાને પણ આટલી ઉંમરનું બાળક છે. રમુજ લાગશે કે બંને બાળકોને એકસાથે મળ આવે છે. તેણે ખુશીથી તેની દીકરીને સાફ કરી લીધી . પરંતુ જ્યારે તે તેની બહેનના દીકરા ઋષિતને સાફ કરતી હતી ત્યારે તેણે પોતાનું મોં દુપટ્ટાથી ઢાંકી દીધું .

વિચારો અને ચર્ચા કરો :

- છાયા જ્યારે ઋષિતનું બાળોતિયું સાફ કરતી હતી ત્યારે તેણે મોં ઢાંકી દીધું; પણ પોતાની દીકરીનું બાળોતિયું સાફ કરતી વખતે આમ ન કર્યું. તમારા મતે, તેણે આવું કેમ કર્યું ?
- તમે કચરાના ઢગલા પાસેથી પસાર થાઓ, તો કેવો અનુભવ થાય છે ? જે વ્યક્તિનો પોતાનો આખો દિવસ આવા ઢગલામાંથી વસ્તુઓ ઉપાડવામાં વિતાવતાં હોય તેમના વિશે વિચારો.
- શું 'સારી' અને "ખરાબ" સુગંધ દરેક માટે સમાન જ હોય છે ? શું તે સુગંધ દરેક તેને કેવી રીતે અનુભવે છે તેના પર આધારિત છે ?

□ ચાલો જોઈએ :

1. એવા પક્ષીનું નામ લખો જેને માણસની જેમ આગળની તરફ આંખો હોય છે.

જ. ધુવડને માણસની જેમ આગળની તરફ આંખો હોય છે.

2. એવાં પક્ષીઓનાં નામ લખો જેને માથાની બાજુઓ પર આંખો હોય છે. તેમની આંખોનું કદ તેમના માથાનાં કદ કરતાં કેવું છે ?

જ. કાગડો, પોપટ, કબૂતર, ચકલી વગેરે પક્ષીઓની આંખો માથાની બાજુઓ પર હોય છે. તેમની આંખોનું કદ તેમના માથાના કદ કરતાં નાનું હોય છે.

મોટા ભાગનાં પક્ષીઓને માથાની બાજુઓ પર આંખો હોય છે. તેમની આંખો એક જ સમયે બે અલગ વસ્તુઓ જોઈ શકે છે. જ્યારે તે સીધું જુએ ત્યારે બંને આંખો એક જ વસ્તુ પર કેન્દ્રિત થાય છે, તમે જોયું હશે કે પક્ષીઓ ઘણી વખત તેમની ગરદન હલાવે છે. શું તમે જાણો છો કે પક્ષીઓ આવું કેમ કરે છે? ઘણાં પક્ષીઓની આંખો સ્થિર હોય છે અને હલનચલન કરી શકતી નથી, તેથી પક્ષીઓને આજુબાજુ જોવા માથું હલાવવું પડે છે,

એક અથવા બંને આંખોથી જોવું :

- ❖ તમારી જમણી આંખ બંધ કરો અથવા તમારા હાથ થી ઢાંકી દો. તમારા મિત્રને તમારી જમણી બાજુ થોડા અંતરે ઊભા રહેવા કહો અને તેને કોઈ પ્રવૃત્તિ કરવા કહો, [હાથ હલાવવા, માથું હલાવવું વગેરે]
 - ❖ તમે તમારા મિત્રની પ્રવૃત્તિ ગરદન હલાવ્યા વગર જોઈ શકો છો ?
 - ❖ હવે તમારા મિત્રની પ્રવૃત્તિ બંને આંખોથી ગરદન હલાવ્યા વગર જોવા પ્રયત્ન કરો.
- ✓ એક અથવા બંને આંખોથી જોવામાં શું તફાવત છે ?

□ હવે નાનો બોલ અથવા સિક્કો ઉછાળો અને પકડવાનો પ્રયત્ન કરો.

➤ આ જ ક્રિયા બંને આંખો ખુલ્લી રાખીને કરવા પ્રયત્ન કરો. પછી એક આંખ બંધ કરી અને પકડવાનો પ્રયત્ન કરો. તે પકડવાનું ક્યારે સહેલું પડે છે ?

➤ અનુમાન કરો , જો તમારા કાનની જગ્યાએ આંખો હોત તો કેવું હોત ? તમે શું કરી શકતા , જે તમે અત્યારે નથી કરી શકતા ?

✓ કેટલાંક પક્ષીઓ જેવાં કે, સમડી, ગરુડ, ગીધ વગેરે આપણાં કરતાં ચાર ગણું દૂર જોઈ શકે છે. જે વસ્તુઓ આપણે બે મીટર દૂરથી જોઈ શકીએ છીએ, પક્ષીઓ આઠ મીટર દૂરથી તે વસ્તુઓ જોઈ શકે છે.

□ શું તમે અનુમાન કરી શકો કે ગરુડ જમીન પર પડેલી રોટલી કેટલાં અંતરથી જોઈ શકે છે ?

□ શું પ્રાણીઓ રંગો જુએ છે ?

- પ્રાણીઓ આપણા જેટલા રંગો જોઈ શકતા નથી. આ ચિત્રોમાં કેટલાંક પ્રાણીઓ દ્વારા વસ્તુઓ કેવી રીતે જોવાય છે તે જુઓ :

એવું માનવામાં આવે છે કે જે પ્રાણી દિવસ દરમિયાન જાગાતા હોય છે તે થોડા રંગો જોઈ શકે છે, જે પ્રાણીઓ ફક્ત રાત્રે જ જાગે છે, તે વસ્તુઓને માત્ર કાળા અને સફેદ રંગમાં જ જોઈ શકે છે,

તીવ્ર કાન :

- ધોરણ 4માં તમે વાંચ્યું છે કે આપણે પક્ષીઓના કાન સરળતાથી જોઈ શકતા નથી, તેમને કાનનાં સ્થાને નાનાં છિદ્રો હોય છે, જે પીંછાંથી ઢંકાયેલાં હોય છે,

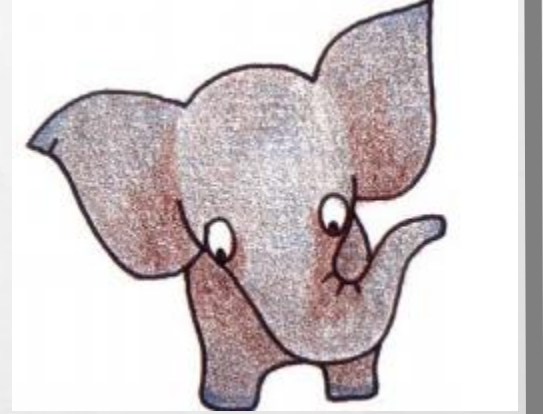
લખો :

(1) દસ પ્રાણીઓનાં નામ લખો જેમના કાન જોઈ શકાય છે.

જ : ફતરો, બકરી, બિલાડી, ગધેડો, રીંછ, સસલું, હરણ

(2) કેટલાંક એવાં પ્રાણીઓના નાં નામ લખો જેમનાં કાન આપણા કાન કરતા મોટા હોય છે.

જ : હાથી, ઊંટ, ગાય, બળદ, ભેંસ

વિચારો

- શું પ્રાણીઓના કાન અને તેમની સાંભળવાની ક્ષમતા વચ્ચે કોઈ સંબંધ છે ?

આ પ્રયત્ન કરો :

- આ પ્રવૃત્તિ માટે તમારી શાળામાં શાંત જગ્યા શોધો.તમારા એક મિત્રને થોડા અંતરે ઊભા રહેવા કહો તેને ધીમેથી કંઈક બોલવા કહો. બાકીના બધાંએ સાવધાનીપૂર્વક સાંભળવાનું છે. પછી તમે બધાં ચિત્રમાં બનાવ્યા મુજબ હાથ કાને પાછળ મૂકો.હવે તે જ બાળકને ફરીથી તેવી રીતે જ ધીમેથી બોલવા કહો . કઈ અવસ્થામાં અવાજ વધારે તીવ્ર છે ? તમારા મિત્રોને પણ પૂછો.

તમારા હાથ તમારા કાન ઉપર રાખો અને કંઈક કહો. શું તમે તમારો પોતાનો અવાજ સાંભળી શકો છો ?

❖ પાટિયા નજીક બેસો. પાટિયા પર એક વખત હાથથી અવાજ કરો. સાવચેતીપૂર્વક સાંભળો હવે,ચિત્રમાં બતાવ્યા મુજબ કાન પાટિયા પર મૂકો.પાટિયા પર ફરી હાથથી અવાજ કરો. ફરીથી સાંભળો, અવાજમાં કોઈ તફાવત છે ?

✓સાપ આવી રીતે સાંભળે છે. તેમને કોઈ બાહ્ય કાન દેખાતા નથી. તેઓ માત્ર જમીન પરની ધૂજારીને અનુભવે છે.

□ અવાજ દ્વારા સંદેશાઓ મોકલે છે

- લંગૂર ઊંચે ઝાડ પરથી બીજા પ્રાણીઓને વાઘ અથવા ચિત્તાના ભયથી સાવધાન કરે છે, આમ, લંગૂર એક ખાસ પ્રકારના ચેતવણી-સંકેત આપી સાવધાન કરે છે.
- પક્ષીઓ પણ ભય વિશે ચેતવણી-સંકેત આપે છે, કેટલાંક પક્ષીઓ ભય માટે અલગ પ્રકારના અવાજ કાઢતા હોય છે, ઉદાહરણ તરીકે, દુશ્મન આકાશમાંથી આવે તો જુદા પ્રકારની ચેતવણી અથવા જો દુશ્મન જમીન પર હોય તો અલગ પ્રકારની ચેતવણી-સંકેત આપે છે.
- અભયારણ્યો અને રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનોમાં પણ વાઘ, સિંહ જેવા પ્રાણીઓ કઈ દિશામાં હશે તે પક્ષીઓના અવાજના સંકેતદ્વારા ત્યાંના કર્મચારીઓ/અધિકારીઓ જાણી શકે છે.

- માછલીઓ વિદ્યુતસંકેત દ્વારા ચેતવણી આપે છે, જ્યારે ભૂકંપ અથવા વાવાઝોડ આવવાનું હોય ત્યારે અમુક પ્રાણીઓ અલગ પ્રકારનું વર્તન કરે છે, જંગલની આસપાસ રહેતા માણસો પ્રાણીઓના આ વર્તનનું અવલોકન કરી ભય વિશે જાણી લે છે,
- જ્યારે ભૂકંપ અથવા વાવાઝોડ આવવાનું હોય ત્યારે અમુક પ્રાણીઓ અલગ પ્રકારનું વર્તન કરે છે, જંગલની આસપાસ રહેતા માણસો પ્રાણીઓના આ વર્તનનું અવલોકન કરી ભય વિશે જાણી લે છે,

2004માં અંદમાન ટાપુનાં જંગલોની અમુક આદિજાતિઓએ પ્રાણીઓના અલગ પ્રકારના વર્તનને જોયું, તેઓએ કોઈ ભયનું અનુમાન કર્યું. જેથી તેઓ ટાપુની સલામત જગાએ જતાં રહ્યાં. થોડી જ વારમાં, ટાપુને ત્સુનામીનો ફટકો લાગ્યો, પરંતુ આ લોકો બચી ગયાં.

❖ ડોલ્ફિન પણ એકબીજાને સમાચાર આપવા અલગ-અલગ આવજો કરે છે.વૈજ્ઞાનિકોનું માનવું છે કે પ્રાણીઓની તેમની પોતાની ખાસ/વિશેષ ભાષા હોય છે.

ત્રખો :

- શું તમે પ્રાણીઓના અવાજ સમજી શકો છો ? ક્યાં-ક્યાં ?

જ : હા , શિયાળ ,ઉંદર ,ફૂતરો , ગાય.. વગેરે

- શું કેટલાંક પ્રાણીઓ તમારી ભાષા સમજે છે ? ક્યાં-ક્યાં ?

જ : પોપટ, ફૂતરો, બળદ, ઊંટ, બિલાડી.. વગેરે

□ અવાજ સાથે કહો

- ✓ પક્ષીઓ અને ડોલ્ફિનની જેમ તમે પણ તમારી પોતાની સમાચાર આપવાની અવાજની ભાષા બનાવી શકો છો. યાદ રાખજો કે તમારે તમારા મિત્ર સાથે ફક્ત અવાજથી વાત કરવાની, શબ્દોથી નહિ. તમને ક્યારે અને કેવી રીતે ચેતવણી-સંકેત આપવાની જરૂર પડશે ? ઉદાહરણ તરીકે, જ્યારે શિક્ષક વર્ગખંડમાં આવે છે.

❖ જાગવું-ઊંઘવું

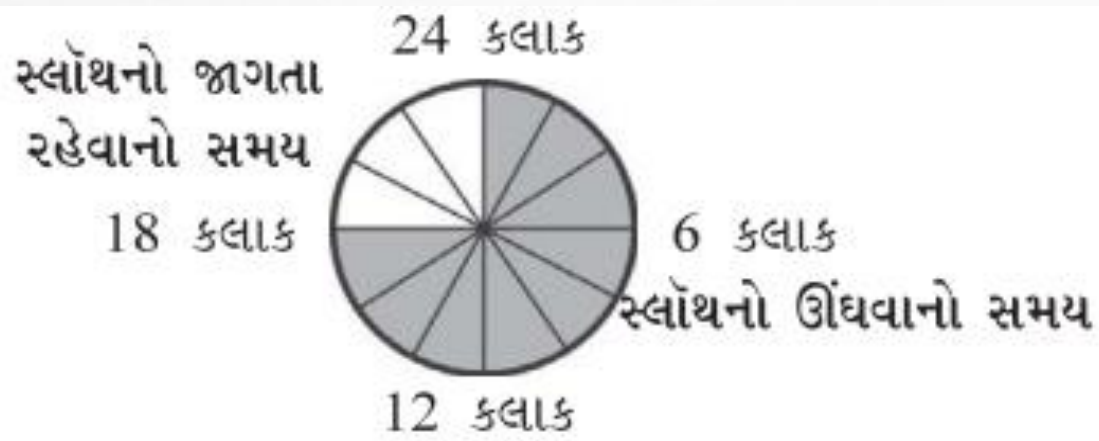
- ✓ કેટલાંક પ્રાણીઓ અમુક ઋતુમાં લાંબી ગાઢ નિંદ્રામાં જતાં રહે છે, પછી તેઓ ઘણા મહિનાઓ સુધી દેખાતાં નથી
- ઠંડીની ઋતુમાં તમે ગરોળીઓને ઘરમાં જોઈ શક્તા નથી, શું તમે તે નોંધ્યું છે ? તે ક્યાં ગઈ હશે, તમે શું વિચારો છો?

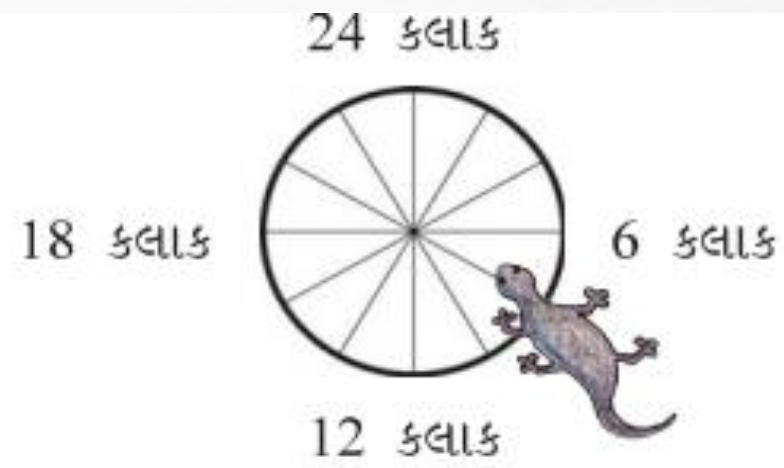
❑ સ્લોથ (Sloth)

તે રીંછ જેવું લાગે છે, પણ રીંછ નથી, તે લોથ છે, તે દિવસના આશરે અઢાર કલાક વૃક્ષની ડાળી પર ઊંઘા લટકી ઊંઘવામાં વિતાવે છે. સ્લોથ જે વૃક્ષ પર રહે છે તેનાં પર્ણો ખાય છે. તેને ક્યારેક જ બીજું કંઈ જોઈએ છે, જ્યારે તે એક વૃક્ષ પરથી પૂરતાં પર્ણો ખાઈ લે છે, તે નજીકના વૃક્ષ પર જતું રહે છે. સ્લોથ લગભગ 40 વર્ષનું જીવન જીવે છે અને આ સમય દરમિયાન તે ફક્ત આઠ જેટલા વૃક્ષો પર જ જાય છે, અઠવાડિયામાં એક વખત તે પોતાની જાતને હળવું કરવા વૃક્ષની નીચે ઊતરે છે.

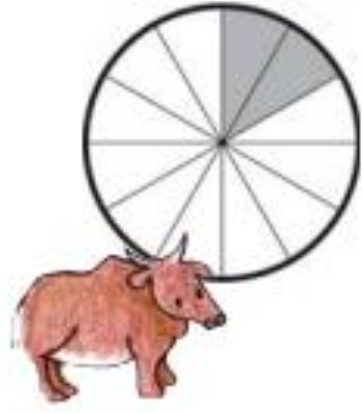

જો તમારે સ્લોથનું રોજિંદું જીવન (ઊંઘવું અને જાગવું) ચોવીસ કલાકની ઘડિયાળમાં બતાવવાનું હોય, તો આ પ્રમાણે ઘડિયાળ જોવા મળે.

ઘરમાં જોવા મળતી ગરોળી માટે શિયાળામાં ઘડિયાળ કેવી રીતે બતાવશો ?

□ અહીં કેટલાંક પ્રાણીઓના ઊંઘવાના સમય આપ્યા છે. નીચે આપેલા દરેક ચિત્રની નીચે તે દિવસમાં કેટલાક કલાક ઊંઘે છે તે લખો.

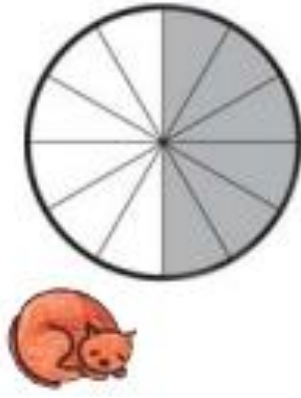
ગાય 4 કલાક

અજગર 18 કલાક

જિરાફ 2 કલાક

બિલાડી 12 કલાક

• જ્યારે તમે અલગ-અલગ પ્રાણીઓ જુઓ છો, તમારા મનમાં તેમના વિશે પ્રશ્નો જાગે છે ? આવા દસ પ્રશ્નોની યાદી બનાવો

1. હાથી ના કાન મોટા કેમ છે ?
2. અજગર કેમ સૌથી વધારે સુવે છે ?

➤ વાઘ રાત્રે આપણાં બધાં
કરતાં છ ગણાં સારી રીતે જોઈ શકે છે.

- ✓ વાઘ ની મૂછો ખૂબ જ સંવેદનશીલ
હોય છે અને તે હવામાં હલનચલન અને
ધુજારી અનુભવી શકે છે.
- ✓ તે વાઘને અંધારામાં આગળ વધવામાં
અને ખોરાક શોધવામાં મદદ કરે છે.

- ✓ વાઘની સાંભળવાની ઇન્દ્રિય એટલી તીવ્ર છે કે તે
પાંદડાંના ખખડાટનો અવાજ અને ઘાસ વચ્ચે
પ્રાણીના હલનચલનનો અવાજ અલગ પાડી શકે છે.
- ✓ વાઘના કાન અલગ-અલગ દિશામાં ફરી શકે છે અને
તે ચારેબાજુએથી અવાજ સાંભળવામાં મદદ કરે છે.

- ✓ વાઘ અલગ-અલગ કાર્યો માટે અલગ-અલગ અવાજ કરી શકે છે. જેમકે, જ્યારે તે ગુસ્સામાં હોય ત્યારે અથવા વાઘણને બોલાવવા, તે ગર્જના કરી શકે છે. અને ધૂરકી પણ કરી શકે છે.
- ✓ તેની ગર્જનાનો અવાજ 3 કિમી દૂર સુધી સંભળાઈ શકે છે.

- ✓ દરેક વાઘનો પોતાનો કેટલાક કિમી સુધીનો વિસ્તાર હોય છે. વાઘ તેના વિસ્તારને તેના પેશાબથી નિશાની બનાવી અલગ પાડે છે, એક વાઘ પોતાના વિસ્તારમાં બીજા વાઘની હાજરી તે વાઘના પેશાબની ગંધથી પારખી શકે છે. એક વાઘ બીજા કોઈ વાઘના વિસ્તારમાં જવાનું ટાળે છે,

વાધ સૌથી સાવધ પ્રાણી છે અને છતાં પણ આજે વાધનું અસ્તિત્વ જોખમમાં છે.

શું તમે જાણો છો આજે કેટલાં બધાં પ્રાણીને મારી નાખવામાં આવે છે. અને તેમનાં શરીરનાં અંગો વેચવામાં આવે છે? હાથીને તેના દાંત માટે, ગેંડાને તેના શિંગડા માટે, વાધ, મગર અને સાપને તેની ચામડી માટે, કસ્તૂરીમૃગને તેનામાં રહેલી કસ્તૂરી માટે મારી નાખવામાં આવે છે. જે માણસો પ્રાણીનો શિકાર કરે છે તેવોને શિકારી કહેવાય છે.

- વાઘ અને સિંહ જેવાં બીજાં કેટલાંક પ્રાણીઓની સંખ્યા આપણા દેશમાં ઘટી રહી છે.
- એવો ભય છે કે તેમાંના કેટલાંક પ્રાણીઓ થોડાજ સમયમાં લુપ્ત થઈ જશે.
- તેમની રક્ષામાટે સરકારે કેટલાંક જંગલોને સુરક્ષિત વિસ્તાર તરીકે જાહેર કર્યા છે.
- તેમાંનાં કેટલાંક ઉત્તરાખંડમાં “જીમ કોર્બેટ નેશનલ પાર્ક” અને રાજસ્થાનનાં ભરતપુરજિલ્લામાં ‘ધાના’ છે.
- ગુજરાતમાં ગીર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન, ‘કાળિયાર રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન’, ‘દરિયાઈ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન’ (કરછનો અખાત) અને “વાંસદા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન” આવેલા છે.
- જેમા કોઈ પ્રાણીઓનો શિકાર કરી શકે નહિ અથવા જંગલને હાનિ પહોંચાડી શકે નહિ.

Thank You...

પ્રેરણા એજ્યુકેશન સોસાયટી દ્વારા સંચાલિત ®

OCEAN

કોચીંગ ક્લાસીસ